

2023

Digital infrastruktur for folkebibliotek

NOTAT

UTARBEIDET AV FYLKESBIBLIOTEKKOLLEGIET, JANUAR 2023

Innhold

Sammendrag	2
Problemstilling.....	3
Hva er digital infrastruktur for bibliotek?.....	3
Status for digital infrastruktur for folkebibliotek i Norge.....	4
Biblioteksystem / kjernesystem	4
Formidlingsløsning / nettsideløsning	4
Digitale innholdstjenester	5
Digital infrastruktur for folkebibliotek i de andre nordiske landene	6
Danmark	6
Sverige	6
Finland	7
Gevinster ved felles digital infrastruktur for folkebibliotek	8
Bedre og mer tilgjengelige bibliotekstjenester uavhengig av hvor i landet du bor.....	8
Mer samarbeid mellom bibliotek.....	8
Mer effektiv bruk av ressurser	9
Hvem skal etablere felles digital infrastruktur for folkebibliotek i Norge?	9
Nasjonalbiblioteket	9
Biblioteksentralen	9
Fylkeskommunene	10
Deichman.....	10

Sammendrag

Digital infrastruktur for bibliotekene kan defineres som de digitale verktøy og plattformer som bibliotekene bruker for å tilby sine tjenester til brukerne. Dette inkluderer *biblioteksystem* for utlån, interne rutiner og annen logistikk, *nettsider* for formidling av bibliotektilbudet til innbyggerne og *digitale innholdstjenester* som e-bøker, aviser, vitenskapelige databaser og mer.

Folkebibliotekene i Norge har i dag en digital infrastruktur som ikke lever opp til de kravene som stilles av moderne bibliotekbrukere. De fleste bibliotekene har tungvinte og fragmenterte digitale løsninger, og de digitale bibliotekjentenestene er ofte uoversiktlige og vanskelig tilgjengelige for brukerne. Dette fører til at bibliotekene bruker mye tid og ressurser på administrasjon og vedlikehold av dårlige digitale løsninger, tid som kunne vært brukt på bibliotekets kjerneoppgaver, som å formidle litteratur, arrangere aktiviteter og utvikle bibliotekene som møteplasser i lokalsamfunnet.

Den dårlige digitale infrastrukturen sementerer ulikhetene i bibliotektilbudet mellom store og små kommuner.

Å utvikle og drifte en nasjonal digital infrastruktur er det mest effektive grepet vi kan gjøre for å styrke folkebibliotekjentenesten i hele landet. Det vil gi en mer gjenkjennelig og tilgjengelig tjeneste for brukerne uavhengig av hvor i landet de bor, og det vil også legge til rette for en mer effektiv ressursbruk. En felles nettsideløsning vil øke bibliotekenes synlighet og mulighet for å markedsføre og gjøre tjenesten kjent. Bibliotekene konkurrerer med andre kulturtilbud og med hverandre om digital synlighet, og et felles grensesnitt vil øke domene-autoriteten som igjen vil gjøre at bibliotekene kommer høyere på trefflistene i søkemotorer. Mange folkebibliotek har i dag ingen effektiv mulighet til å markedsføre sitt tilbud annet enn gjennom kommersielle sosiale medier. En felles nettside vil gi bibliotekene mulighet til å markedsføre sitt tilbud på lik linje med andre kulturinstitusjoner.

En av de viktigste årsakene til at den digitale infrastrukturen i folkebiblioteksektoren er så svak, er en uklar og lite hensiktsmessig ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene. På kommunalt nivå er det mangel på ressurser og kompetanse til å etablere felles digitale løsninger som hele sektoren kan benytte. Dette fører til at hver enkelt kommune må utvikle og vedlikeholde egne løsninger, noe er både ineffektivt og kostbart, i tillegg til at det gir dårlige produkter.

Det finnes to store offentlig styrte aktører på bibliotekfeltet i Norge, Nasjonalbiblioteket og Biblioteksentralen. I tillegg samarbeider fylkesbibliotekene om nasjonale tiltak og tjenester, og det jobbes i disse dager med å opprette et nasjonalt IKS, Bibliotek24. Bibliotek24 skal få ansvar for å legge til rette for digitale tjenester i norske folkebibliotek.

Styringsmekanismene og mandatene til de nasjonale aktørene er uoversiktlige. Dersom de offentlige bibliotekjentenestene skal oppleves sammenhengende og helhetlige av brukerne, må det etableres et tettere samarbeid mellom de ulike forvaltningsnivåene, og ansvaret for den digitale infrastrukturen må avklares tydeligere. Det er ønskelig at staten går i dialog med de sentrale aktørene i sektoren, med sikte på å etablere en forsvarlig digital infrastruktur for norske bibliotek, gjerne etter modell fra Danmark, der statlige bidrag sikrer organisering og forvaltning av digital infrastruktur for danske folkebibliotek.

Problemstilling

Den viktige verdiskapingen i folkebibliotekene skjer lokalt, på den fysiske møteplassen. Det er her mennesker møter hverandre, leselyst skapes og kunnskap formidles. Hvordan kan fylkeskommunene og Staten best støtte opp om og gi best mulig vilkår slik at folkebibliotek i hele landet kan bli gode møteplasser for innbyggere? Folkebibliotekene er en kommunal tjeneste, men også del av et nasjonalt biblioteksystem. En god digital infrastruktur er avgjørende for å gi innbyggere i hele landet tilgang til gode bibliotekstjenester, utjevne forskjeller i bibliotektilbudet mellom små og store kommuner og legge til rette for en mer effektiv ressursbruk.

Dagens digitale infrastruktur i folkebiblioteksektoren sementerer ulikhetene i bibliotektilbudet mellom store og små kommuner. De kommunale folkebibliotekene framstår som fragmentert og lite attraktiv på nett, de digitale bibliotekstjenestene er uoversiktlige og vanskelig tilgjengelige for brukere. Kommunene bruker for mye tid på administrasjon og vedlikehold av dårlige digitale løsninger, verdifull arbeidstid som heller burde vært brukt på litteraturformidling, arrangement og på å utvikle biblioteket som en møteplass i lokalsamfunnet. Å utvikle og drifte en digital infrastruktur er det mest effektive grepet vi kan gjøre for bibliotekene fra regionalt og statlig nivå, det er her vi har best mulighet for å påvirke ressursbruk, arbeidshverdag og publikumstjenester.

I dag er det uklart hvem som har ansvaret for de ulike delene av den digitale infrastrukturen på bibliotekfeltet, og ansvaret skyves i praksis over på det kommunale nivået, der det verken er ressurser eller kompetanse til å etablere løsninger som hele sektoren kan benytte. Folkebibliotekene er en kommunal tjeneste, men også del av et nasjonalt biblioteksystem. Dersom de offentlige bibliotekstjenestene skal oppleves sammenhengende og helhetlige av brukerne, forutsetter det et tettere samarbeid og en klarere fordeling av ansvar og oppgaver på tvers av forvaltningsnivåene.

Hva er digital infrastruktur for bibliotek?

Bibliotekenes digitale verktøykasse består av tre grunnleggende komponenter:

Biblioteksystemet/kjernesystemet er et datasystem som håndterer all logistikk knyttet i innkjøp, utlån, reserveringskøer m.m. Fagsystem for ansatte i bibliotek.

Formidlings-/nettsideløsningen presenterer og gjør tilgjengelig hele bibliotektilbudet for innbyggerne: bøker, arrangement, aktiviteter, åpningstider, digitalt innhold, kampanjer som Sommerles m.m.

Digitale innholdstjenester omfatter avis- og tidsskrifter, e-bøker, vitenskapelige databaser, ordbøker, leksikon, film, slektsgransking, Nasjonalbibliotekets tjenester m.m.

Status for digital infrastruktur for folkebibliotek i Norge

Biblioteksystem / kjernesystem

Et biblioteksystem er et datasystem som håndterer daglig drift og logistikk knyttet til innkjøp og registrering av bøker, utlån, reserveringskøer, statistikk med mer. Det er i dag fem ulike biblioteksystem i norske folkebibliotek: Bibliofil, Quria, Mikromarc (fases ut) og Tideman (noen små folkebibliotek og mange skolebibliotek). Deichman er våren 2023 i ferd med å skifte fra Koha (system bygget på åpen kildekode) til danske Cicero, og dermed kommer en ny, stor aktør inn på det norske markedet.

Nasjonalbiblioteket har ansvar for to grunnleggende komponenter i bibliotekenes digitale infrastruktur: *nasjonalt lånerregister* (etablert 2005) og *felles metadatabrønn* (forventes etablert 2024). Disse felles komponentene er essensielle for et sømløst samarbeid om publikumstjenester på tvers av de ulike biblioteksystemene, og for utviklingen av nye digitale formidlingsløsninger.

Alle biblioteksystemene leverer data til det nasjonale biblioteksøket som blir administrert av Nasjonalbiblioteket, [bibsok.no](https://bib.sok.no). Kvaliteten på denne tjenesten forringes av at dataene som hentes ut av de lokale biblioteksystemene er inkonsistente og av varierende kvalitet. For å sikre mer konsistente data vil Nasjonalbiblioteket etablere en felles *metadatabrønn* innen utgangen av 2024 ([Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023](#)). En metadatabrønn er en felles base som samler alle opplysninger om bøker og andre medier på ett sted (tittel, forfatter, utgivelsesår, emne osv). I dag registreres disse opplysningene på nytt i det enkelte bibliotek. Metadatabrønnen vil gjøre det enklere å utvikle andre digitale fellesløsninger for bibliotekene.

Nasjonalt lånerregister er et sentralt register over lånere i norske bibliotek. Nasjonalt lånerregister ble opprettet i 2005, og gjennomgår i disse dager en større oppgradering for å knyttes opp mot MiniID, folkeregisteret og Feide slik at det blir mulig å få på plass single sign-on for bibliotekbrukere.

Formidlingsløsning / nettsideløsning

De kommunale folkebibliotekene framstår som fragmentert og lite attraktiv på nett, de digitale bibliotekstjenestene er uoversiktlige og vanskelig tilgjengelige for brukere. Bibliotekenes nettsideløsninger er tunge å drifte, vi har for dårlig kontroll på datasikkerhet, universell utforming og GDPR, det er vanskelig å dele innhold mellom bibliotek, vanskelig for mindre bibliotek å formidle samlingene på en effektiv måte, digitale tjenester er nesten usynlige og nettsidene når bare ut til de som alt bruker biblioteket. Nettsidene er i liten grad integrert med biblioteksystemene. Det er i dag umulig å få til en felles profilering av nasjonale formidlingstiltak som Sommerles, Bibliotekenes litteraturpris og Kulturfondstafetten.

Rundt 150 kommuner har Wordpressløsningen Webløft, en mal for biblioteknettsider utarbeidet av Buskerud fylkesbibliotek i 2016/2017. Denne løsningen var et stort løft da den kom. Den er nesten gratis å bruke, men forutsetter at bibliotekene har tid og kompetanse til å vedlikeholde nettsidene selv. Webløftnettsidene er i mange bibliotek preget av manglende utvikling og vedlikehold, det finnes ikke noe nasjonalt eierskap og heller ikke midler til å viderereføre driften etter at det opprinnelige prosjektet er avsluttet.

Deichman er det norske folkebiblioteket som har kommet lengst i å utvikle en god formidlingsløsning på nett. [Deichman.no](https://deichman.no) gir Oslo innbyggere en oversiktlig inngang til de kommunale bibliotekstjenestene. Det som skiller deichman.no fra andre biblioteknettsteder i Norge, er de

sømløse integrasjonene mot biblioteksystemet/kjernesystemet. Du kan registrere deg som låner på nettsiden, du kan logge deg inn og administrere dine egne lån, booke møterom på alle filialene, få oversikt over arrangement og aktiviteter i hele Oslo. Du får oversikt over alt biblioteket tilbyr av digitale tjenester og du kan selvsagt søke i boksamlingen og bestille bøker.

Selv for et stort bibliotek som Deichman viser det seg imidlertid at det er for krevende å drifte egne it-løsninger. Deichman ønsket dessuten å gjøre formidlings- og selvbetjeningsløsningene tilgjengelige for flere, både fordi det tjener sektoren, men også fordi det på sikt tar ned kostnadene for Deichman å forvalte og utvikle løsninger som burde være nasjonale. Våren 2022 lanserte Deichman derfor en offentlig konkurranse i markedet for å identifisere om det fantes aktører som kunne gå i samarbeid med Deichman for å gjøre Oslos løsninger tilgjengelige for hele markedet. Alle fylkeskommunene og 207 kommuner tok opsjon i dette anbudet. Konkurransen og prosjektet var delfinansiert med prosjektmidler fra Nasjonalbiblioteket.

Utfallet av anbudskonkurransen ble at Deichman avlyste konkurransen, da ingen av tilbyderne var villige til å ta den nødvendige økonomiske risikoen eller hadde den kompetanse eller gjennomføringsevnen som Deichman ønsket.

Det er ikke tvil om at en felles nettside-/formidlingsløsning for folkebibliotek vil gi innbyggere i hele landet et likere bibliotektilbud og åpne for mer samarbeid over kommunegrensene, og oppslutningen om Deichman sitt anbud viser at bibliotek i hele landet ønsker en slik løsning. Erfaringene fra anbudskonkurransen viser også at gapet mellom det bibliotekene ønsker og det de er i stand til å betale er for stort. Tilbakemeldingene i anbudet antyder at det er behov for 40-50 millioner for å få etablert en løsning tilsvarende den Deichman har i dag i hele landet, og at det ikke finnes leverandører i markedet som er villige til å ta den økonomiske risikoen med et slikt utviklingsprosjekt.

Digitale innholdstjenester

Kulturrådet sine støtteordninger for litteratur og bibliotekenes fjernlånssamarbeid sørger for at tilgangen til fysiske bøker er nokså lik over hele landet, mens tilgangen til digitale innholdstjenester er avhengig av lokale prioriteringer. I grove trekk så er tilbudet best i de store byene, mens mange mellomstore og små kommuner ikke har noe tilbud i det hele tatt, utover det som er gratis tilgjengelig.

Norge bruker mindre penger pr. innbygger enn de andre nordiske landene, både når det gjelder kjøp av e-medier og det totale mediebudsjett.

- Danmark (2020) 25 kr pr innbygger (33% av totalt mediebudsjett)
- Sverige (2020) 8 kr pr innbygger (19% av totalt mediebudsjett)
- Finland (2021) 6,5 kr pr innbygger (10 % av totalt mediebudsjett)
- Norge (2021) 5 kr pr. innbygger (20% av totalt mediebudsjett)

Fylkesbibliotekene har tatt initiativ til å samordne de digitale innholdstjenestene gjennom prosjektet [Digin](#). I desember 2022 ble det opprettet et nasjonalt konsortium for felles drift og anskaffelse av digitale innholdstjenester i bibliotek, [Bibliotek24](#), inspirert av Det digitale bibliotek i Danmark. Planen er å etablere et IKS som kan drifte disse tjenestene på lang sikt, og målet er å samle, styrke og effektivisere bibliotekenes digitale innholdstjenester for å sikre likere tilgang for befolkningen og bedre vilkår for bibliotekene. Konsortiet er et forsøk på å løse *noen* av utfordringene med mangelen på digital infrastruktur for folkebibliotek i Norge, med utgangspunkt i de økonomiske og organisatoriske rammene som finnes.

Bibliotek24 har blant annet klart å få lik tilgang til avistjenesten PressReader i alle folkebibliotek og videregående skolebibliotek for 2023, på tross av de store økonomiske ulikhetene og prioriteringene i kommunene. Bibliotek24 er møtt med stor begeistring i bibliotekene, og får bred støtte, men de strukturelle rammene og mangelen på egenkapital/forutsigbare inntekter gjør prosjektet svært sårbart.

Digital infrastruktur for folkebibliotek i de andre nordiske landene

Problemstillingene rundt hvordan bibliotekene skal møte den endrede virkeligheten som digitaliseringen fører med seg, er ikke unike for Norge. Å sørge for likeverdige tilgang for alle innbyggere og kunne tilby oppdaterte digitale bibliotekstjenester til alle, er en av de største utfordringene for folkebibliotekene i dag. Det er naturlig at vi følger spesielt nøye med på hva som skjer i våre naboland, som vi enklest kan sammenligne oss med.

Danmark

Det er først og fremst Danmark og Det Digitale Folkebibliotek (DDF) som er vårt forbilde og inspirasjon. Det Digitale Folkebibliotek er en sammenslutning som består av folkebibliotek i danske kommuner og har en visjon om *Det sammenhengende bibliotek*.

Allerede i 2012 ble Danskernes Digitale Bibliotek (DDB) etablert som et samarbeid mellom stat og kommune. Oppgavene omfattet felles it-løsninger, deling av data, digital formidling og innkjøp av digitalt materiale. Etter en utredning i 2020 ble foreningen Det Digitale Folkebibliotek dannet med en ny struktur og driftsform. DDF skal utvikle og formidle et sammenhengende digitalt bibliotek med både den enkelte borger og felleskapet i fokus.

Alle folkebiblioteker er medlem og betaler kontingent basert på innbyggertall og til eReolen etter forbruk. Foreningen har et styre på ni medlemmer og herunder to fagutvalg med bred representasjon, i tillegg til et sekretariat med 15 medarbeidere.

DDF utvikler en rekke løsninger og ivaretar funksjoner på vegne av folkebibliotekene, blant annet:

- Biblioteket-appen
- Bibliotekenes felles hjemmesideløsning
- eReolen og eReolen GO
- FAKTOR - bibliotekenes felles statistikk-løsning
- Forhandling og administrasjon av tekstlister, e-bøker og e-lydbøker
- Teknisk utvikling, opplæring, GDPR med mer

Folkebibliotekene er en kommunal oppgave også i Danmark og ved å samle folkebibliotekene i DDF tydeliggjøres dette ansvarets, samtidig som prosesser og innkjøp optimaliseres, bedre ressursutnyttelse og formidling og tilbud til publikum i større grad strømlinjeformes. Samtidig kan ulikhetene mellom de 98 kommunene i Danmark med hensyn til økonomi, ambisjonsnivå og prioriteringer være en utfordring, særlig for brukerne som vil oppleve ulikt digitalt tilbud når kommunegrensene krysses.

Sverige

I Sverige finnes det flere ulike digitale bibliotekstjenester som retter seg mot særskilte grupper (bl.a. til barn, minoritetsspråklige, tilrettelagt litteratur). De har alle til felles at det skal gi ulike målgrupper

tilgang til digitale medier, men kjennetegnes også av at det er svært varierende innhold og tilbud, mange ulike aktører og fragmenterte løsninger.

Den svenske *Post- och telestyrelsen* fikk sommeren 2021 i oppdrag å kartlegge og analysere erfaringer i kjølvannet av pandemien. I rapporten *Digital omställning till följd av covid-19* understekes bibliotekenes uvurderlige rolle for demokrati og kunnskapsutvikling i samfunnet og peker på at pandemien tydeliggjorde ytterligere at digitale format og tilgjengelighet må sikres. De kommer med en klar oppfordring til regjeringen om å sørge for at det utvikles en nasjonal digital bibliotekplattform og at det innføres nasjonale retningslinjer som garanterer digital tilgjengelighet i bibliotekenes sentrale innkjøp.

I *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022–2025* som ble presentert våren 2022 følges dette opp. «Digitale bibliotekstjenester kan vara ett mycket värdefullt verktyg för att bidra till en mer jämlik tillgång till bibliotekstjänster över landet. Regeringen bedömer därför att staten bör bidra i arbetet med nationella digitala bibliotekstjänster för att stödja kommunerna i uppgiften att tillhandahålla likvärdig biblioteksverksamhet för alla. Stödet ska i ett första skede samla och konsolidera befintliga tjänster som riktar sig till de prioriterade målgrupperna enligt bibliotekslagen och säkerställa långsiktig drift och utveckling av de tjänster som behövs för att tillgodose behoven hos allmänheten.»

Finland

I Finland finnes den helhetlige plattformen [Biblioteken.fi](https://biblioteken.fi), som drives av Helsingfors stadsbibliotek v/ Nationella utvecklingsenheten og har som mål å gi tilgang til bibliotekstjenester som er åpne for alle, eller via lånekort og pinkode fra lokalt hjemmebibliotek. Biblioteken.fi er en inngang til alle kommunale bibliotek og tjenesten e-biblioteket, blant mye annet. På e-biblioteket kan man låne og reservere e-bøker, lydbøker, e-aviser, video og nettkurs. Tilgang gis via lånekort og pinkode fra lokalt hjemmebibliotek.

I 2014 ble *Konsortiet för de allmänna biblioteken* etablert for å samarbeide om bibliotekenes digitale medier og metadataprosesser. Konsortiet samler 280 kommuner og forhandler rammeavtale for sine medlemmer. Formålet er at bibliotekene skal kunne samarbeide om anskaffelse, informasjon og markedsføring, bidra til at tilbudet av digitalt materiale øker i bibliotekenes, effektivisere og samordne felles innkjøp og styrke bibliotekenes markedsposisjon.

Også i Finland er det kommunene som har hovedansvaret for å finansiere og organisere folkebibliotekene. I dag er bibliotekene organisert i større enheter som kjøper inn digitalt innhold til samarbeidsbibliotekene. For øyeblikket er bibliotekenes digitale innhold spredt på flere ulike plattformer og tilgangen til disse er avhengig av kundens hjemkommune. Det er bakgrunnen for at prosjektet e-kirjasto/e-biblioteket har blitt etablert. Målet er å kunne tilby et felles e-bibliotek for alle finske kommuner og folkebibliotek.

Gevinster ved felles digital infrastruktur for folkebibliotek

En felles digital infrastruktur for folkebibliotek vil gi bedre og mer tilgjengelige bibliotek tjenester uavhengig av hvor i landet du bor, føre til mer samarbeid mellom bibliotek og mer effektiv bruk av ressurser i biblioteksektoren.

Bedre og mer tilgjengelige bibliotek tjenester uavhengig av hvor i landet du bor

I 2023 – som trolig er det første av flere år med store endringer i folks medie- og kulturbruksvaner – tror vi det å satse på folkebibliotekets innhold kan treffe en sterkt økende del av befolkningen som ikke lenger kan ta seg råd til strømmetjenester, kinobilletter og annet kultur- og fritidstilbud. Å bruke biblioteket er ikke stigmatiserende. Ved å kommunisere mer effektivt om bibliotekenes tilbud, kan vi gjøre dyrtiden vi nå går inn i enklere for mange mennesker og familier.

Felles digital infrastruktur betyr at nye tjenester utvikles én gang og gjøres tilgjengelige for alle samtidig. I dag opplever man ofte at nye nasjonale tjenester lanseres på ulike tidspunkt på ulike bibliotek, noe som skaper feil, usikkerhet og fragmentering. Likere tilbud vil gi mindre avstand mellom bibliotekene, og gi et særskilt løft for bibliotek med små ressurser og mindre digital kompetanse. Vi vil få en mer gjenkjennelig tjeneste som er enklere å bruke for innbyggerne, uavhengig av hvor i landet de bor.

Bibliotekene konkurrerer med andre kulturtilbud og med hverandre om digital synlighet. Dette fører til lavere domene-autoritet som igjen fører til at bibliotekene kommer lavere på trefflistene i søkemotorene. Mange folkebibliotek har i dag ingen effektiv mulighet til å markedsføre sitt tilbud annet enn gjennom kommersielle sosiale medier som FB og Twitter. Skal en større del av befolkningen oppleve bibliotekene som relevante, må bibliotekene settes i stand til å markedsføre sitt tilbud på lik linje med andre kulturinstitusjoner. Dette krever et attraktivt digitalt grensesnitt gjennom gode websider og bakenforliggende verktøy som gjør at det ser bra ut.

Å synliggjøre og markedsføre bibliotekenes tilbud (både fysisk og digitalt) er den rimeligste innsatsfaktoren som det offentlige kan investere i for å øke bruken. På nasjonalt nivå snakker vi om lave felles investeringskostnader som kan utgjøre en stor og varig endring i folkebibliotekets posisjon.

Mer samarbeid mellom bibliotek

Felles nettside-/formidlingsløsning vil gjøre det enklere å dele innhold på tvers av bibliotekene. Boklister, anbefalinger, videoboktips, artikler og annet innhold kan gjenbrukes og man kan lettere etablere samarbeid om produksjonen av innholdet. Dette åpner også for bredere distribusjon av strømmede arrangementer som var et klart savn under pandemien, samt felles promotering av større kampanjer som Sommerles.

En felles digital infrastruktur vil gjøre det enklere å utvikle nye tjenester, for eksempel en felles chat-tjeneste for bibliotekene i Norge på linje med *Bibblan svarar* i Sverige og *Biblioteksvagten* i Danmark. Norge hadde fra 2004 til 2012 en slik tjeneste, [Biblioteksvar](#). Biblioteksvar var dugnadsbasert, og mangelen på nasjonal overbygning og eierskap førte til at tjenesten ble nedlagt når det i 2011 ble behov for å investere i nye tekniske løsninger.

Mer effektiv bruk av ressurser

Felles løsninger vil lette arbeidet med databehandleravtaler, ROS-analyser, tilgjengelighetserklæringer og andre generiske krav til digitale løsninger, enten ved at man samarbeider om disse eller at ansvaret legges til en sentral enhet. Jevnlig oppfølging av nettsider og datasystemer knyttet til datasikkerhet, personvern og universell utforming er en viktig oppgave som de fleste bibliotekene verken har kompetanse til eller tid til å ivareta.

Sentralisert drift vil også gi stordriftsfordeler knyttet til sentrale driftsoperasjoner som vedlikehold, utvikling og overvåking.

Hvem skal etablere felles digital infrastruktur for folkebibliotek i Norge?

Norsk biblioteksektor er en liten sektor med et stort oppdrag (jf. Bibliotekloven). Sektoren er preget av at Norge er et lite land og et lite språksamfunn. Det finnes i Norge to store og sentrale offentlige styrte aktører som bør ha en sentral rolle i å sikre en forsvarlig digital infrastruktur: Nasjonalbiblioteket og Biblioteksentralen. Styringsmekanismene og mandattildelingen til disse to aktørene er kompleks og dels politisk styrt, dels styrt gjennom at den ene er et direktorat og den andre en aktør som operer i et marked.

Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbiblioteket har på Statens vegne ansvar for å føre tilsyn med kommunenes oppfølging av bibliotekloven. Dette mandatet følges opp av [Avdeling for bibliotekutvikling](#), som følger opp kontakten med fylkesbibliotekene og storbybibliotekene, og er Statens instans for blant annet å sikre at fylkeskommunene og kommunene har den nødvendige faglige støtte og nasjonal infrastruktur for å oppfylle loven.

Kultur- og kunnskapsdepartementet la i 2019 fram en nasjonal bibliotekstrategi med tittelen [Rom for demokrati og dannelse](#). Et sentralt element i denne strategien er bygging av nasjonal digital infrastruktur for bibliotekene (jf kap. 6 i strategien). For folkebibliotekene har dette i stor grad handlet om behovet for at en sentral aktør tar et helhetlig ansvar for både digital infrastruktur i form av systemer og plattformer, samt digitalt innhold. Nasjonalbiblioteket har hatt et stort og godt fokus på det siste, men har i møter med fylkesbibliotekene vært klare på at de ikke har mandat til å bygge systemer og infrastruktur på plattformnivå - som heller må løses av markedet.

Det er et uttalt ønske fra fylkesbibliotekene og store deler av bibliotekfeltet for øvrig at staten tar en tydeligere rolle i å løse de grunnleggende utfordringen i sektoren. Etablering av en felles digital infrastruktur kan ikke løses gjennom enkeltstående utviklingsprosjekter, utfordringen må løses med en mer helhetlig tilnærming, noe som er lettere å få til på et overordnet nivå.

Biblioteksentralen

På 1950-tallet etablerte kommunene og fylkene det som i dag fremdeles heter [Biblioteksentralen](#). Selskapet er et konsern som drives som et AS der de fleste norske kommuner og fylker er medeiere. Vanligvis sitter representanter fra både fylkene, KS og kommunene i styret.

Biblioteksentralen ble opprinnelig etablert som en bokhandel som kjøpte inn bøker til de offentlige bibliotekene. Siden har virksomheten vokst og utvidet seg til å levere inventar, digitale løsninger, transport mv. Selskapet samarbeider med privat eide systemleverandører, har eierinteresser i utenlandske selskap i sektoren og er i dag å forstå som en kommersiell aktør markedet, med kommuner og fylkeskommuner som både eiere og kunder.

Fylkeskommunene

Fylkeskommunen har ansvar for å ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, og drifter blant annet regionale konsortier for innkjøp av e-bøker og andre digitale innholdstjenester i bibliotekene. En rekke fylkesbibliotek støtter drift av nettsideløsninger (webløft eller tilsvarende) for bibliotekene og kjører felles anbudsprosesser på biblioteksystem til folke- og skolebibliotek i eget fylke.

Det er bred enighet i fylkesbibliotekene om at digitale infrastruktur for bibliotek er en oppgave som bør løses på nasjonalt nivå, og i januar 2023 går det nasjonale konsortiet for digitale innholdstjenester i bibliotek, Bibliotek24, i drift. Etableringen av dette konsortiet minner om intensjonen med etableringen av Biblioteksentralen i 1952. Foreløpig er dette konsortiet fokusert på digitalt innhold, men det kan også, om ikke sentrale aktører tar ansvar, bli løsningen for å etablere en nasjonal digital infrastruktur på linje med det som nå er etablert i Oslo.

Deichman

Deichman bibliotek, som er Oslo kommune sitt folkebibliotek, grunnlagt i 1785, har de siste 12 årene gjennomgått en stor utvikling som følge av Oslo kommune sin store satsing på folkebiblioteket som en grunnleggende og samfunnsbyggende institusjon i Oslo.

Beslutningen om å bygge Deichman Bjørvika, som stod ferdig i 2020, ble tatt av bystyret i Oslo i 2013. I den forbindelse besluttet også bystyret i Oslo å bevilge 74 millioner til å utvikle digitale løsninger for å gjøre det nye bygget selvbetjent og for å gjøre det relevant i en digital tidsalder. Dette resulterte i et nesten 10 år langt prosjekt i regi av Deichman der man utfordret både det kommersielle markedet og sektoren. Ved starten av dette prosjektet forsøkte Oslo kommune å få med seg alle sentrale aktører i sektoren. På dette tidspunktet var det liten interesse for dette og Oslo kommune utviklet derved en løsning tilpasset de 22 bibliotekene som utgjør Deichman bibliotek.

Deichman sitter på svært mye erfaring, og vil kunne gå inn som en samarbeids- og utviklingspartner til beste for både Oslo og resten av bibliotekene i Norge.

Kilder

[Rom for demokrati og dannelse. Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023](#)

[Bibliotek24 \(nettside\)](#)

[Evaluering av biblioteksvar. Deichmanske bibliotek, 10.11.2011](#)

[Morgendagens veileder. Sluttrapport \(2019\)](#)

[En digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025 \(Regjeringen, 2019\)](#)

[Biblioteksentralen \(nettside\)](#)

[Deichman \(nettside\)](#)

[Nasjonalbiblioteket, avdeling for bibliotekutvikling \(nettside\)](#)

Bibliotek i Danmark

<https://detdigitalefolkebibliotek.dk/>

Bibliotek i Finland

[Finsk bibliotekstatistikk \(nettside\)](#)

[E-biblioteket, Finland \(nettside\)](#)

[Konsortiet för de allmänna biblioteken | Biblioteken.fi \(nettside\)](#)

[Bibliotek - OKM - Undervisnings- och kulturministeriet \(Finland, nettside\)](#)

Bibliotek i Sverige

[Strategi for et stærkt biblioteksvesende 2022-2025](#) (Det svenske Kulturdepartementet, 2021)

[Digital omställning till följd av covid-19 \(pts.se\)](#)